

УДК 782.071.2(477):792(477.8)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-21>

Ірина МАТІЙЧИН,

orcid.org/0000-0003-2153-8689

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) irynam65@ukr.net

Віктор ТАЛАЙЛО,

orcid.org/0009-0005-3213-0461

аспірант кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) talaylovv@gmail.com

МИСТЕЦЬКИЙ ПРОЄКТ «ГАРМОНІЯ СФЕР» У ТВОРЧІЙ БІОГРАФІЇ ДИРИГЕНТА МИРОНА ЮСИПОВИЧА

Стаття присвячена розгляду мистецького проєкту «Гармонія сфер», задуманого і реалізованого диригентом-постановником Мирonom Юсиповичем у Львівському національному академічному театрі опери та балету ім. Соломії Крушельницької в 2011–2013 роках. Поштовхом до його створення стала сценографічна спадщина видатного львівського художника Євгена Лисика. Проєкт М. Юсиповича органічно поєднує музику, живопис та світло і є чудовим прикладом синтезу різних видів мистецтв, що відображає сучасні світові тенденції культурного розвитку. Згодом вийшла у світ поетична збірка «Гармонія сфер» М. Юсиповича, вірші з якої стали вдалим доповненням програмного сюжету концертної постановки. У статті окреслюється художній план авторського проєкту М. Юсиповича, висвітлюються певні моменти його творчого життя.

У 2023 році мистецький проєкт «Гармонія сфер» відродився на сцені Львівського оперного театру у новій версії. Зміни торкнулися усіх складових: музики, способу подачі сценографічного матеріалу, художньо-образної сфери. Мета статті – розглянути мистецький проєкт «Гармонія сфер» М. Юсиповича як яскравий і успішний приклад концерту-вистави, побудованої на синтезі мистецтв, а також показати динаміку сценічного життя проєкту через призму творчої біографії знаного диригента.

У висновках до статті констатується, що мистецький проєкт «Гармонія сфер» М. Юсиповича є неординарним явищем в культурному житті Львова, він вражає як глибиною змісту, так і майстерним поєднанням різних видів мистецтв для його вираження. На сьогоднішній день існують дві версії проєкту: початкова, авторська, яка збереглася у відеозаписах, і нова (режисер-постановник А. Литвинов), репрезентована цьогоріч на сцені Львівського оперного театру. Кожна з версій є цікавою і заслуговує на подальше сценічне життя. У новій версії з детальною візуалізацією художніх образів за допомогою комп'ютерних технологій більш наглядно і доступно для непідготовленої аудиторії доноситься трактування концертної постановки. Авторська версія М. Юсиповича потребує більш зрілого сприйняття, хоча завдяки продуманій концепції та вражаючому синтезу музики, живопису, світла, слова є надзвичайно цілісною і переконливою.

Ключові слова: «Гармонія сфер», мистецький проєкт, Мирон Юсипович, Євген Лисик, синтез мистецтв.

Iryna MATIYCHYN,

orcid.org/0000-0003-2153-8689

Candidate of Art Criticism, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Vocal and Choral, Choreographic and Visual Arts

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) irynam65@ukr.net

Viktor TALAILO,

orcid.org/0009-0005-3213-0461

Postgraduate Student at the Department of Vocal and Choral, Choreographic and Visual Arts

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) talaylovv@gmail.com

HARMONY OF THE SPHERES ART-PROJECT IN CREATIVE CAREER OF CONDUCTOR MYRON YUSYPOVYCH

The proposed paper focuses on the Harmony of the Spheres art-project conceived and staged by producing conductor Myron Yusypovych at the Lviv National Academic Opera and Ballet Theater named after Solomiya Krushelnytska in 2011–2013. M. Yusypovych was inspired to create the project by the scenographic legacy of outstanding Lviv artist and

stage designer Yevhen Lysyk. M. Yusypovych's project perfectly combines music, painting and light. It is an excellent example of an artistic synthesis of various types of art, which reflects modern global trends in cultural development. Later, M. Yusypovych published a book of poetry called «Harmony of the Spheres», the poems from which aptly complemented the concert performance. The paper outlines the artistic plan of M. Yusypovych's project and highlights certain moments of his creative life.

In 2023, the Harmony of the Spheres art-project was revived on the stage of the Lviv Opera Theater in a new version. The changes affected all its components: music, scenographic presentation and artistic solution. The paper aims to consider the Harmony of the Spheres art-project staged by M. Yusypovych as a bright and successful example of a concert-performance based on the synthesis of arts, as well as to show the dynamics of the stage life of the project through the prism of the creative biography of the famous conductor.

The paper concludes that the Harmony of the Spheres art-project staged by M. Yusypovych is a prominent phenomenon in the cultural life of Lviv; it is impressive both in terms of its deep meaning and a masterful combination of various types of art to express it. To date, there are two versions of the project: the initial author's version preserved in video recordings and the new one (directed by A. Lytvynov) represented this year on the stage of the Lviv Opera House. Each of these versions is interesting and deserves further stage life. The new version with detailed visualization of artistic images using computer technologies makes the interpretation of the concert performance more clear and accessible to perception of an unprepared audience. Although the author's version needs a more mature perception, it is extremely coherent and convincing thanks to a well-thought-out concept and an impressive artistic synthesis of music, painting, light, and words.

Key words: «Harmony of the Spheres», art-project, Myron Yusypovych, Yevhen Lysyk, synthesis of arts.

Постановка проблеми. Інтеграція видів мистецтв є помітною тенденцією сучасного культурного життя, за її допомогою відбувається комплексний вплив на споживача культурного продукту, адже одночасно задіюються різні рецептори сприйняття, доповнюючи одні одних. Багата палітра мистецтв за допомогою різних методів здатна відображати одну і ту ж образну сферу, викликати ті ж почуття. Гармонія сфер як антична теорія також базується на розумінні спорідненості часопростору та його культурних проявів. Інтегрована мистецька освіта зараз превалює у школах, проникає у вузи педагогічного та мистецького спрямування. Тому так важливо висвітлювати й популяризувати художньо вартісні мистецькі проекти, один із яких і розглядається у пропонованій статті.

Аналіз досліджень. Сучасні праці, присвячені інтеграції видів мистецтв, можна поділити на дві групи: мистецтвознавчі та педагогічні. В українській мистецькій педагогіці базовими є праці Л. Масол, О. Рудницької, Г. Падалки, І. Ушакової, О. Просіної, С. Клепко, О. Плотницької та ін., в яких обґрунтовано і закладено основи комплексного навчання мистецтва у закладах освіти. Серед мистецтвознавців варто назвати О. Мерлянову, В. Артем'єву, Н. Владимирову, С. Деркач, О. Чистякова, які досліджують синтез мистецтв у театральному мистецтві, В. Дутчак, П. Харченка, які висвітлюють ці процеси у культурі української діаспори та світових культурологічних процесах, С. Одрехівського, М. Шмоніну, Т. Кара-Васильєву, Р. Безуглу, П. Харченко, які виявляють ці процеси в архітектурі, живописі, екранних мистецтвах, дизайні міського середовища, перформансі.

Мета статті – розглянути мистецький проект «Гармонія сфер» М. Юсиповича як яскравий і

успішний приклад концерту-вистави, побудованої на синтезі мистецтв, а також показати динаміку сценічного життя проекту через призму творчої біографії знаного диригента.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво нашого часу дивує різноманітністю своїх виявів, поєднанням стилів і форм, інтегруванням видів, розхитуванням естетичних канонів та розширенням меж сприйняття мистецьких явищ як таких. Це зумовлюється різними процесами: демократизацією культури, глобалізацією та цифровізацією світового культурного простору, розвитком дотичних до мистецтва технологій тощо. В умовах ринкової економіки та доступних онлайн-сервісів професійним музикантам все складніше стає не тільки достукатися до сердець меломанів, а й долучити до їх числа невідготовлених слухачів, молодь, з її природним потягом до чогось нового, свіжого, нестандартного. Тільки якщо творчий задум мистця є нетривіальним і ретельно продуманим, переконливо втілюється в музичний продукт високої художньої вартості – тоді з'являється шанс на успіх.

Прикладом саме такого успішного мистецького втілення складної авторської концепції стала концерт-вистава «Гармонія сфер», задумана і здійснена диригентом Львівського національного академічного театру опери та балету ім. Соломії Крушельницької Мироном Юсиповичем. Поштовхом для її реалізації стала геніальна сценографія львівського художника Євгена Лисика, створена ним свого часу для театральних постановок у Львівській опері. Про свої враження від неї Мирон Іванович згадує так: «Коли в перші роки своєї роботи в театрі я ознайомився з творами Євгена Лисика, зокрема з його монументальними

театральними полотнами, то швидше відчув, ніж зрозумів: він не просто театральний художник і то не просто театральний живопис. За розмаїттям не лише форм-засобів утілення, а найперше за розмахом ідеї, глибиною змісту і якимось постійним прагненням уселенської величі й узагальнення цей майстер вочевидь виходив за тісні для нього рамки художника театру» (Марчук, 2011).

Молодий диригент не помилився у своєму сприйнятті величі таланту Євгена Лисика. Масштабність, космічність мислення художника відчували і його учні, послідовники, колеги. Зокрема, художник-іконописець Кость Маркович стверджував: «Основне – він ніс у собі філософію світового космосу. У його розумінні мусіла бути глобальна ідея, яка несе потужний зміст. Інакше ця ідея не глобальна і не світова. Він ніс це в світ» (Москалюк, 2018: 390-391). «Лисик вельми часто застосовував прийом представлення простору як величини космічного порядку, як одного із станів Космосу, надаючи дійству, насамперед сценічному, планетарного значення, – писав художник Любомир Медвідь, наголошуючи на найважливішому: – У Лисиковій творчості простір уподібнюється Храмові за суттєвої умови, що Храм цей – Людина» (Медвідь, 2004: 7).

Піднесення духовної суті людини до космічних висот, оприявлення через образну сферу моментів її внутрішньої боротьби і духовного зростання знайшли своєрідне втілення в сценічних декораціях художника. Боротьба стихій добра і зла, світла і темряви, гармонії і хаосу відображені в мистецьких полотнах зіставленням чітких обрисів геометричних форм та розмитих мазків ретельно підбраної колірної гами, причому здебільшого саме освітлені сферичні побудови несуть в собі енергетику добра, істини, світової гармонії на противагу агресивному нагромадженню гострих зламів різких ліній. Багата сценографія Є. Лисика, покликана до життя конкретними оперними чи балетними постановками, стала відображенням світобачення мистця, а її внутрішня динаміка спонукала до переосмислення творчої спадщини неординарного художника, пошуку нових форм її мистецького втілення.

Це тонко відчув М. Юсипович, задумавши проєкт «Гармонія сфер». У підборі музичних творів маєстро орієнтувався на глибину образної сфери, закладеної у тих чи інших композиціях, розуміючи, що «й найкращі одухотворені полотна, і кращі зразки світової музики, по суті, народжуються з того самого зерна – духовного начала, яке проростає у звуках і баченні під певним кутом візії фарб» (Марчук, 2011). Взоруючись на біблійну

ідею вибору людиною правильної життєвої дороги через подолання своєї немочі і різноманітних спокус, диригент-постановник вибудував чітку структуру концерту-вистави, давши кожній із частин програмну назву:

І дія

1. «Прихід» (Р. Вагнер. Вступ до опери «Лоенгрін»);
2. «Вакханалія» (Р. Вагнер. «Вакханалія» з опери «Тангейзер»);
3. «Істина любові» (А. Хачатурян. Адажіо з балету «Спартак»);
4. «Маятник життя» (Б. Лятошинський. Симфонія № 3, ч. 2);
5. «Марш марнославства» (Г. Берліоз. Фантастична симфонія, ч. 4).

II дія

1. «Темрява» (С. Прокоф'єв. Інтерлюдія з балету «Ромео і Джульєтта»);
2. «Інвазія і катаклізм» (Д. Шостакович. Симфонія № 8, ч. 3);
3. «Каяття і молитва» (С. Барбер. Адажіо зі струнного квартету № 3);
4. «Прощання» (С. Прокоф'єв. Епілог і з балету «Ромео і Джульєтта»);
5. «Добрий сон Землі» (О. Респігі. Симфонічна поема «Пінії Риму», ч. 3);
6. «Дорога» (О. Респігі. Симфонічна поема «Пінії Риму», ч. 4).

Мирон Юсипович у своїй постановці прагнув розвинути драматургію театральних полотен Є. Лисика, поєднати її і з співзвучними музичними творіннями вагнерівського масштабу, адже, за задумом диригента, «увесь проєкт «Гармонія сфер» присвячено Людині, яка у тривалій і постійній боротьбі і з собою, зі своїми спокусами, випробуваннями несе свій хрест і набуває гідності, чесності, та все-таки знаходить шлях до свого первозданного Дому Творця Неба й Землі» (Марчук, 2011). Ілюстративним матеріалом концерту-вистави стали декорації Є. Лисика до балетів «Створення світу» А. Петрова, «Спартак» А. Хачатуряна, «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва, опер «Золотий обруч» Б. Лятошинського, «Війна і мир» С. Прокоф'єва, а також послідовників театрального художника, братів Михайла та Тадея Риндзаків до опер «Набукко», «Трубадур» Д. Верді, балету «Маленький принц» А. Сіренко.

В мальовничих програмках до концерту-вистави писалося: «Гармонія сфер», музика, живопис, світло. Мистецький проєкт до 110-річчя Львівської Національної Опери. Львів, 2010». Світло винесено третьою складовою мистецького проєкту, важливою, але все ж підпорядкованою

частиною музично-живописної постановки. Освітленням займався Юрій Божко. Він технічно втілював світлову драматургію, детально розроблену і вписану в оркестрову партитуру М. Юсиповичем.

Та не тільки ювілею театру присвячувалася імпреза. Проект готувався до 80-річчя Є. Лисика, він був даниною пам'яті Майстра, який, за словами М. Юсиповича, «інтуїтивно винайшов новий вид театру – живопис у звуці, або звук у візуалізації» (Юсипович, 2010). І саме чере з синергію різних видів мистецтва диригент прагнув достукатися до сердець слухачів, доносячи до них закладену у проєкті програму самовдосконалення, морального очищення і духовного піднесення.

Прем'єра «Гармонії сфер» відбулася 24–25 грудня 2010 року на сцені Львівського національного академічного театру опери та балету ім. Соломії Крушельницької. Звучання симфонічного оркестру доповнювалося, накладалося, поєднувалося і з продумано освітленою сценографією, наповнювало собою весь простір глядацької зали, проникало в потаємні закутки людської душі. Синестезія баченого і чутого справляла потужний мистецький вплив навіть на непідготовленого глядача, викликаючи своєрідний стереоефект вражень та відчуттів.

Оригінальний мистецький проєкт отримав позитивні відгуки у пресі. Історик мистецтва Наталія Космолінська писала: «Гості Львівської Опери отримали надзвичайний подарунок – нагоду передчути свято приходу Спасителя чере з гармонію музики, живопису і світла в унікальному проєкті відомого львівського оперного та симфонічного диригента Мирона Юсиповича «Гармонія сфер» (Космолінська, 2011: 12). А журналістка Лариса Марчук назвала мистецьку імпрезу унікальною виставою музично-живописного театру, аналогів якої поки що немає (Марчук, 2011).

Успішна постановка мала не тільки своє продовження в культурному житті Львова, а й розвиток. За слушною порадою Н. Космолінської було випущено диск і з записом мистецького проєкту «Гармонія сфер», який презентувався 27–28 січня 2012 р. у Канаді (Торонто, Українська Канадська Мистецька Фундація; Монреаль, Український музей ім. Патріарха Йосипа Сліпого), а 11 жовтня 2012 р. у Львові (Львівський державний музей етнографії та художнього промислу). Окрім того, всебічно обдарований диригент, натхненний потужною енергетикою реалізованої мистецької концепції, випустив поетичну збірку «Гармонія сфер» (яка у творчому доробку М. Юсиповича є третьою за рахунком), вірші якої, включені до театральної програмки, стали літературним доповненням проєкту, його четвертою складовою.

Окреслимо узагальнено художній план постановки, пунктирно зупиняючись на кожній ланці наскрізної побудови проєкту.

«Прихід» символізує сходження-появу людини-месії, чистої душі, яка несе у собі світло Істини і Добра. Це може бути і новонароджена дитина, і невизнаний геній, і Ісус... Як ангел спускається з небес, готовий у своїй необмеженій доброті обійняти весь світ. Прозора і світла музика Р. Вагнера (вступ до «Лоенгріна») стає все насиченішою, потужнішою, могутнішою. Спочатку ледь помітний пучок світла у темряві стає більш виразним, яскравим, накладаючись на художнє полотно Є. Лисика, і, врешті, потужним струменем увиразнюючи той небесний стовп, що єднає Небо і Землю.

«І Правда – вже не сон!

Добро перемагає!

Бо мудрістю сія

Ясне його чоло» (Юсипович, 2013: 4).

Та ні, світ не готовий так просто прийняти, повірити, зрозуміти. І все потрохи розчиняється, пропадає, залишаючи лише щемкий спогад про себе.

І тут розпочинається спочатку стрімка і експресивна, а далі розманіжено чуттєва «**Вакханалія**» пристрастей, спокус та насолод (з опери Р. Вагнера «Тангейзер»), в якій розхристана душа людини (як Венера на фонівій декорації) у поспіху за життєвими втіхами губить цілісність, а щастя не знаходить. Останній акорд супроводжує холодний струмінь світла в темряві як символ самотності і надії.

Тільки справжнє почуття здатне заповнити душевну пустку, надати сенсу людському існуванню. «**Істина любові**» (Адажіо з балету «Спартак» А. Хачатуряна) пізнається поступово, витісняючи і з душі та серця все поверхове, несправжнє, наповнюючи їх внутрішнім світлом і теплом, відновлюючи втрачену гармонію, даючи силу рухатися вперед по життєвому шляху. Умиротворення і блаженство, тривога, сум і надія, відтворені у натхненному звучанні оркестру, надають життю умовного героя нових незнаних барв. Символізуючи повноту (чи ілюзію повноти) життя, у декораціях з'являються нечіткі обриси сферичної побудови, які увиразнюються серповидним підсвічуванням.

«**Маятник життя**» – неймовірно вражаюча частина. Заданість фатуму відтворена у остинатному мотиві, який чисельними повтореннями супроводжує музичний матеріал (Симфонія № 3 Б. Лятошинського, II ч.), то заколисуючи своєю одноманітністю на початку композиції, то створюючи механічне, агресивне в своєму наступі

тло, на фоні якого навіть прекрасна мелодія зазнає трансформації, викривлюється, наповнюється дисонансами. Руйнуючи гармонію, підсилений звучанням фанфар остинатний мотив вже як сила зла набирає об'ємності і перемагає, захоплюючи звуковий простір. Та перемога ця тимчасова, життєві цінності понижені, але не вбита воля. Людина підіймається і йде, зберігши в душі ідеал-мрію. Її кроки відлунують у такт і з затихаючими звуками маятника життя.

Ця частина є найбільш динамічною в плані сценічного оформлення: чотири рази змінюються декорації, унаочнюючи складні перипетії на життєвому шляху героя. Та попри звуковий маятник-розхитування, все повертається на круги своя (Екклесіаст, 1, 6), перша картина стає останньою зі статичними білими посталями жінок-берегинь, які, як свічечки, несуть у собі світло життя, непідвладне часові.

«**Марш марнославства**» (Г. Берліоз, Фантастична симфонія, ч. 4) у трактуванні М. Юсиповича відображає такі людські слабкості, як гордіня, пихатість, владолюбство, притаманні тим, хто в погоні за почесами, багатством, кар'єрою занедає вічні цінності і, врешті, марнує своє життя. Ця частина у Г. Берліоза має програмну назву «Хода на страту», тож не дивно, що грізний, навіть зловіщий марш, почавшись ніби здалеку, все наростає, посилюється, насичений міддю, але призводить не до тріумфу, а до фатальної розв'язки-удару останніх акордів, перед якими коротким, але красномовним контрастом звучить ніжний мотив-спомин про справжні, хоч і занедбані, людські почуття. Масштабні декорації величавих архітектурних споруд, які в контексті дійства символізують стремління до слави, жаждою влади, змінюються жахаючим полотном, на якому «засліплені й оглухлі» люди у божевільній марші марнославства «ще марять вкрати – Вічність!¹ В безодню, все ж, летять» (Юсипович, 2013: 11).

Коротенька інтерлюдія з балету С. Прокоф'єва «Ромео і Джульєтта» в структурі постановки має назву «**Темрява**». Вона, ніби чорна діра, затягує до себе мерехтливим звучанням коротких мотивів, що то наростаючи (загрозливими кластерами), то затихаючи (застиглими, в'язкими мелодичними коливаннями), звучать в оркестрі. На темному квадраті екрана (алюзія до «Чорного квадрата» К. Малевича) з'являється оманливе холодне світло в центрі кола. І починається динамічна і агресивна «**Інвазія і катаклізм**» (Д. Шостакович, Симфонія № 8, ч. 3), жорстока машина зла невмо-

лимо наступає, виразною декорацією демонструючи своє страшне обличчя. В гучних ударах оркестру, супроводжуваних різкими спалахами світла, вчуваються звуки вибухів, розстрілів, троці. Слухаючи і споглядаючи цю частину в запису, важко позбутися відчуття жахливого передбачення сучасних подій російської агресії, хоча в 2011–2013 роках таке важко було собі уявити. «Всі герніки й помпеї в цій м'ясорубці дикій у місиві кривавім і в жахові злились... Ідуть страшні жнива!», – писав у своєму вірші до цієї частини М. Юсипович 2012 року (Юсипович, 2013: 15). А чере з десятиріччя пекельна машина прийшла в Україну: Буча, Ірпінь, Маріуполь, Ізюм...

Як невимовно сумний реквієм після почутого-пережитого звучить «Адажіо» (ч. 2) С. Барбера зі Струнного квартету Ор. 11 («**Каяття і молитва**»). Над оркестром, над невеличкою кулькою Землі в декорації піднімається дивовижний за своєю виразністю обра з Матері з Дитям², в широко розплющених очах якої відблисками світла (геніальний Є. Лисик!) відлунює невимовний біль, трагічне знання – передчуття втрати, вселенська мудрість і всепрощення. Як кульмінація – обра з Месії, що віддає своє серце, жертвуючи собою. Зв'язок музики і живопису настільки органічний, що неможливо залишитися байдужим. Мистецька синергія справляє неймовірно потужний вплив на слухачів, викликаючи есхатологічні почуття, стан катарсису.

Наступне «**Прощання**» (С. Прокоф'єв, Епілог і з балету «Ромео і Джульєтта») сприймається світлим, смиренным відходом людини, що пізнала у своєму житті все: захоплення і розчарування, злети і падіння, радість і біль втрат. На тлі прекрасної мелодії висхідним променем вириває пучок світла – душа, спрямована до небес, тане в глибині фонові декорації з прозорим звучанням струнних інструментів у високих регістрах.

Осягнувши життєву мудрість та внутрішню гармонію, людина відходить, але життя продовжується, все починається з початку. Частина «**Добрий сон Землі**» і «**Дорога**» (О. Респігі, Симфонічна поема «Пінії Риму», ч. 3–4) є просвітленим епілогом концерту-вистави, оптимістичною кодою. М'яке прозоре звучання кларнета легким бризом доповнюється-розвивається оркестром, створюючи звукову перину для солодкого сну. У центрі сценічного полотна і з динамічним зимовим пейзажем як зародок нового життя вимальовується тепле сферичне утворення і з витонченою

² Є. Лисик створив це полотно ще в атеїстичну епоху, але обра з Божої Матері такий переконливий, що сприймається як іконопис.

¹ Так прагнули до Раю!.. (Примітка М. Юсиповича)

фігуркою оленяти. «Земля нас любить, попри все» (Інтерв'ю, 2023), тому приймає такими, якими ми є, даючи шанс стати кращими. Завершує «Добрий сон Землі» вражаюча картина польоту людини (людської душі?) над квітучою Землею, символізуючи ідеальну гармонію Космосу і Людини.

«В обіймах теплих і пахучих
Земне дитя спокійно спить,
Лиш коник крадькома сюркоче
Щоб добру казку розбудить,
Біля чарівної колиски
Твій сон я буду берегти.
Не забариться твоє Завтра,
Хоч і по тернах – треба йти!
Крізь шторми, славу, і розкоші
Спокус і зрад – не оминеш
Лиш серце щоб не скам'яніло... –
Свого Грааля – ти знайдеш!» (Юсипович, 2020).

Фіналом постановки стає велична «Дорога», яка поступово, але впевнено веде спрагли душі до джерела світла, правди і добра. Тривале наростання динаміки, насичення звукової фактури, кристалізація світлового пучка в потужний яскравий стовп-портал – все це свідчить про арковий зв'язок фіналу і з початком вистави. Але тепер відходу немає, перша декорація стає останньою з яскравим утвердженням вертикального світлового шляху від Землі до Неба. «Навіщо дорога, яка не веде до Храму?» – запитувала бабуся наприкінці культового фільму «Покаяння» Т. Абуладзе. Чере з усю структуру концертної постановки то потужними спалахами, то ледь помітними відблисками, запаленими свічками на картинах Є. Лисика йде пошук дороги до Храму, завершуючись музично-світловим апофеозом. Для когось це Божий храм, для іншого – храм своєї душі.

На жаль, у задуманому М. Юсиповичем вигляді концерт-вистава «Гармонія сфер» на сцені Львівської опери 31 січня 2013 року прозвучала востаннє (вона чомусь не вписувалася у репертуарні плани тодішнього керівництва культурної інституції). Однак викликала великий резонанс у культурних колах України. За високий виконавський рівень постановок кантати-симфонії «Кавказ» С. Людкевича та мистецького проєкту «Гармонія сфер» Спілка театральних діячів України 2014 року представляла Мирона Юсиповича на нагородження Національною премією України ім. Т. Шевченка. Народний артист України Федір Стригун у своїй рекомендації писав: «Суть мистецького проєкту... полягає у розкритті ідеї про єдину духовну й емоційну суть різних видів художньо-мистецької діяльності людини. У концерті-виставі «Гармонія сфер» дано зразки

одночасного вираження окремого стану-емоції різними мистецькими засобами: чере з музику, монументальний сценічний живопис, світло. Мирон Юсипович, втілюючи свою ідею, запропонував тут також символічний сценарій дійства, додавши до вказаного мистецького синтезу поетичне слово». І емоційно додав: «Задум настільки грандіозний, що дивуєшся, як вдалося все здійснити. Але йому вдалося!» (Рекомендації, 2014).

Фрагменти дорогого серцю М. Юсиповича мистецького проєкту «Гармонія сфер» у зміненому форматі (тільки музика і поезія) прозвучали на Творчому бенедісі маестро у Львівській національній філармонії 18.11.2016 р. Вірші зі збірки ювіляра читав заслужений артист України Олег Батов. Зміна формату диктувалась місцем проведення ювілейного вечора, непридатного для демонстрації масштабних сценічних полотен. Вірші почергово вводили слухачів у світ музики, розкриваючи фабулу творчого задуму диригента-постановника.

Цього року мистецький проєкт після десятирічної перерви знов увійшов до репертуару Львівського театру опери та балету (відбулося вже три постановки: 30 квітня, 13 травня, 27 серпня). Тепер він присвячений 90-літтю Є. Лисика і в образотворчій сфері ґрунтується тільки на його творчості. За винятком останньої картини, використовуються не автентичні декорації художника, а їх комп'ютерна копіяція (режисер-постановник, сценарист анімації – Антон Литвинов, художник анімації – Марія Щербак, художник-постановник – Ярослав Бринь, художник світла – Олександр Мезенцев).

Ідея М. Юсиповича поєднати в одному проєкті музику і живопис як домінуючі види мистецтва збереглася, але отримала зовсім інше сценічне втілення. Треба зазначити, що змін зазнала і музична складова концерту-вистави, адже виконувати під час повномасштабної війни музику композиторів країни-агресора неетично. Та не це хвилює диригента, адже окремі частини російського авторства вдалося замінити іншими творами подібного образного змісту, концептуально не руйнуючи структуру (Р. Вагнер, Смерть Ізольди з опери «Трістан та Ізольда»; Б. Бріттен, Кант і з Варіацій на тему Френка Бріджа; Б. Лятошинський, Третя частина Симфонії № 3). На думку М. Юсиповича, у новій версії втрапився енергетичний зв'язок живої сценографії і живої музики, який обумовлював програмність виконуваних творів, залишилася тільки більш-менш вдала комп'ютерна візуалізація симфонічної музики за творами Є. Лисика (Інтерв'ю, 2023). Проєкт перестав відчуватися

диригентом-постановником як авторський, адже чере з зміну оптики змінилося сюжетно-образне його втілення.

Нам видається, що обидві версії мистецького проєкту є цікавими і художньо вартісними, хоча й віддзеркалюють різне бачення, різну траєкторію сюжетного розвитку, в основі якого – гармонія світу, екологія духу, протистояння злу і насильству, утвердження цінності людського життя.

В оригінальному проєкті М. Юсиповича всебічно висвітлюється космос людської душі, яка, піддаючись різноманітним спокусам і випробуванням, переживаючи злети і падіння, шукає і знаходить свою дорогу, свій шлях до Бога, до Вічності. Глибину концепції відображає не тільки повнозвуччя симфонічного оркестру, але й автентика мистецьких полотен, які по чергово змінюються на протязі вистави, а за допомогою світла акцентуються окремі фрагменти живописно-музичного дійства. Ключем розуміння «філософсько-біблійного сюжету» (за Ф. Стригуном) стають програмні назви музичних частин, доповнені згодом віршами зі збірки М. Юсиповича «Гармонія сфер».

У новій версії мистецького проєкту декорації Є. Лисика презентуються на екрані задника сцени в постійному русі за допомогою широкого використання комп'ютерних технологій: виринаючи, накладаючись, трансформуючись і т. д. Анімація зроблена доволі майстерно, хоча іноді важко зрозуміти, де власне копія полотна, а де його модифікація. В основі сюжетної лінії проглядаються акценти на взаємовідносинах людини і природи, на вразливості екології Землі, такої маленької

у межах Всесвіту, і такої величної в сенсі людського існування. Присвята художнику візуалізується його портретним зображенням, яке виринає на початку проєкту і наприкінці, перед демонстрацією геніальної декорації Є. Лисика до балету «Створення світу» А. Петрова з літаючою над Землею постаттю чи то жінки, чи то дитини зі свічкою в руках. Симбіоз симфонічної музики і зображення на екрані не завжди переконливий, проте динаміка анімаційного втілення сприяє сприйняттю мистецького проєкту в цілому не тільки шанувальниками музичного та образотворчого мистецтва, а й людьми, далекими від мистецтва, особливо молоддю.

Висновки. Мистецький проєкт «Гармонія сфер» М. Юсиповича є неординарним явищем в культурному житті Львова, він вражає як глибиною змісту, так і майстерним поєднанням різних видів мистецтв для його вираження. На сьогоднішній день існують дві версії проєкту: початкова, авторська, яка збереглася у відеозаписах, і нова (режисер-постановник А. Литвинов), репрезентована цьогоріч на сцені Львівського оперного театру. Кожна з версій є цікавою і заслуговує на подальше сценічне життя. У новій версії з детальною візуалізацією художніх образів за допомогою комп'ютерних технологій більш наглядно і доступно для непередбаченої аудиторії доноситься трактування концертної постановки. Авторська версія М. Юсиповича потребує більш зрілого сприйняття, хоча завдяки продуманій концепції та вражаючому синтезу музики, живопису, світла, слова є надзвичайно цілісною і переконливою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтерв'ю з Миром Юсиповичем від 12. 08. 2023, м. Львів. Інтерв'юер: І. Магійчин. *Особистий архів автора*.
2. Космолінська Н. Мирон Юсипович: «Моя програма починається з надії...». *A-Z Art*. 2011. № 3. С. 12–13.
3. Марчук Л. Як у Львові досягли «Гармонії сфер» одним проєктом. *Віче*. 2011. № 3. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/2387/> (дата звернення: 16.08.23).
4. Медвідь Л. Євген Лисик: простір, мораль... *Артанія*. 2004. Кн. 6. С. 7–9.
5. Москалюк М. Євген Лисик як педагог та особистість (за спогадами учнів). *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2018. Вип. 36. С. 383–398.
6. Рекомендації членів Спілки театральних діячів України до Шевченківського комітету. 2014. *Особистий архів М. Юсиповича*.
7. Юсипович М. В обіймах теплих... 2020. URL: <https://www.facebook.com/100008957866566/videos/2220470811594826> (дата звернення: 07.09.23).
8. Юсипович М. *Гармонія сфер*. Львів : Сполом, 2013. 56 с.
9. Юсипович М. Світ потребує музею для шедеврів Євгена Лисика. 2010. URL: <https://www.yusypovych.com/ukr/news/#Lysyk-stsenohraf-muzej> (дата звернення: 18.08.23).

REFERENCES

1. Interview with Myron Yusypovych dated August 12, 2023, Lviv. Interviewer: I. Matychyn. *Author's personal archive* [in Ukrainian].
2. Kosmolinska N. (2011) Myron Yusypovych: "Moia prohrama pochynaetsia z nadii...". [Myron Yusypovych: "My program begins with hope..."]. *A-Z Art*. 3. 12–13. [in Ukrainian].
3. Marchuk L. (2011) Yak u Lvovi dosiahly "Harmonii sfer" odnym proektom. [How Lviv achieved the Harmony of Spheres with one project]. *Viche*. 3. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/2387/> (retrieved: 16.08.23) [in Ukrainian].

4. Medvid L. (2004) Yevhen Lysyk: prostir, moral... [Yevhen Lysyk: space, morality]. *Artaniia*. 6. 7–9. [in Ukrainian].
5. Moskaliuk M. (2018) Yevhen Lysyk yak pedahoh ta osobystist (za spohadamy uchniv). [Yevhen Lysyk as a teacher and personality (according to the memories of students)]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv. Bulletin of the Lviv National Academy of Arts*. 36. 383–398. [in Ukrainian].
6. Rekomendatsii chleniv Spilky teatralnykh diiachiv Ukrainy do Shevchenkivskoho komitetu. (2014) [Recommendations of members of the Union of Theater Actors of Ukraine to the Shevchenko Committee]. *Osobystyi arkhiv M. Yusypovycha. Personal archive of M. Yusypovych*. [in Ukrainian].
7. Yusypovych M. (2020) V obiimakh teplykh... [In warm arms...]. URL: <https://www.facebook.com/100008957866566/videos/2220470811594826> (retrieved: 07.09.23). [in Ukrainian].
8. Yusypovych M. (2013) Harmoniia sfer. [Harmony of the spheres]. Lviv: Spolom, 56. [in Ukrainian].
9. Yusypovych M. (2010) Svit potrebuie muzeiu dlia shedevriv Yevhena Lysyka. [The world needs a museum for Yevhen Lysyk's masterpieces]. URL: <https://www.yusypovych.com/ukr/news/#Lysyk-stsenohraf-muzej> (retrieved: 18.08.23). [in Ukrainian].